

Fred Kistenkas

RECHT VOOR NATUUR

beeld Aukje Corter

Toen de Nieuw-Zeelandse Whanganui-rivier een paar jaar geleden opeens wereldnieuws was (de allereerste rivier met rechtspersoonlijkheid), had ik toevallig veel contact met collega-juristen van de plaatselijke Auckland Universiteit in verband met hun Omgevingswet (ook de allereerste ter wereld). Zij waren lang niet zo lyrisch over de rivier als rechtspersoon als wij hier in Nederland, waar onlangs nog de Zuid-Limburgse gemeente Eijsden-Margraten een alom geprezen motie aannam om de natuur als rechtspersoon te gaan zien. Volgens veel van mijn Aucklandse collega's was het niet meer dan een handige truc om een eeuwenoud geschil tussen de regering en een Maori-stam, van wie nu eigenlijk die rivier was, eindelijk eens bij te leggen: de rivier was niet van de Maori of van de regering maar gewoon van zichzelf, klaar. Een slim salomonsoordeel misschien, maar zeker geen toonbeeld van progressief, politiek-correct of groen denken.

De Maori's van de Whanganui iwi stam, die de rivier Te Awa Tupua noemen, hadden al sinds 1870 gestreden om de rivier, die zij als een levende voorouder en dus als een levend wezen beschouwen. Het officiële Nieuw-Zeelandse antwoord is nu dus: nee, de rivier is niet van jullie maar van zichzelf en menselijke voorgednen kunnen nu voor die rivier procederen. Er werd ook een zak geld aan vastgehangen, want ja, uiteindelijk zijn het dan toch weer mensen die het voor die rivier moeten opnemen...

Je signaleert als burger iets dat slecht is voor de natuur en als er door het bestuur niet geluisterd wordt naar jouw grieven, moet

je naar de rechter. Een rivier kan niet naar de rechter stappen, een burger wel. Toen ik mijn Aucklandse collega's vertelde dat je dat als burger in Nederland al niet eens meer mag als je meer dan 100 meter van een dier- of plantensoort of 1000 meter van een habitat woont, werd er met verbazing gereageerd. Alle burgers moeten immers de natuur kunnen beschermen of die natuur nou zelf rechtspersoonlijkheid bezit of niet? Ze vonden dat dan eerst maar eens die boosdoener van art. 8:69a uit die Nederlandse Algemene wet bestuursrecht moet. Die zogenoemde relativiteitseis staat er echter nog steeds in, terwijl die heel makkelijk te schrappen is en dat veel meer recht voor natuur kan opleveren dan het gejongleer met een rechtspersoonlijkheid. Iedereen heeft het over rechten voor de natuur, maar ik hoor niemand over die rare relativiteitseis.

In 2014 werd een overeenkomst ofwel contract getekend tussen de Nieuw-Zeelandse overheid en de Whanganui iwi die het stroomgebied van de Whanganui oorspronkelijk bewoonden. In deze overeenkomst zijn de rechten van de rivier vastgelegd. Rechtspersoonlijkheid is inderdaad in principe slechts een privaatrechtelijk hulpmiddel (uit het zogenaamde overeenkomstenrecht) en geen publiekrechtelijk middel (uit het milieu- of omgevingsrecht). Milieujuristen willen bij voorkeur altijd publiekrechtelijke beschermingsconstructies voor dieren en natuur, want die werken naar iedereen, terwijl privaatrecht slechts tussen contractspartijen werkt. In potjeslatijn: *erga omnes* (naar iedereen) is beter dan *inter partes* (tussen partijen). Privaatrecht (het domein van contractjes en rechtspersonen) is in onze ogen veelal slechts een soort tweederangs recht.

Dat een rivier of natuur rechten kan hebben botst nogal met het westerse wereldbeeld of althans met de Europees-continentale rechtsstelsels waarin alleen mensen of menselijke organisaties (rechtspersonen zoals stichtingen of verenigingen) rechten hebben. (Nieuw-Zeeland heeft trouwens een meer Engels dus niet-continentaal *common law* stelsel). Maar de Whanganui-rivier wordt wel door (natuurlijke) personen, twee tot zes voorgednen, vertegenwoordigd en heeft dus toch weer mensen nodig. Het recht is er voor de waakzamen, zei mijn oude vader altijd. Hij bedoelde dat je voortdurend in wetboeken en jurisprudentie moest bladeren om te weten wat je rechten zijn. En ja, daar zit een probleem: rivieren, dieren en bossen kunnen nu eenmaal niet in wetboeken bladeren of ze nou rechtspersoon zijn of niet.

Maar ben ik zelf nou ook zo cynisch als mijn collega's van de Aucklandse rechtenfaculteit? Nou nee, niet echt; laten we beide opties maar eens uitproberen: de relativiteitseis uit de wet schrappen en de natuur als rechtspersoon er in gooien. Kwaad kan het niet, zo'n experiment, en de natuur kan alle hulp, en zeker ook alle extra rechtshulp, goed gebruiken...

fred.kistenkas@wur.nl

Recht voor natuur

Dit is de 100ste Juridica. Mede naar aanleiding daarvan zijn de meest actuele columns gebundeld in de Wageningse afscheidsrede van associate professor en onderzoeker omgevingsrecht Fred Kistenkas: *Recht voor natuur – Beleid en recht als contrapunt*, Uitgeverij Noordboek 2024, ISBN 9789464711639.

Om iedereen gerust te stellen, Fred Kistenkas blijft Juridica's schrijven.

Lees de boekrecensie op pagina 29.